

Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст. 34).

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст. 2056).

5. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст. 35).

6. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21–22, ст. 135).

Зайчківська Ю. В.,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри
кримінального права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, професор *Кришевич О. В.*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРИМУШУВАННЯ ДО ШЛЮБУ

У наш час суспільні відносини часто змінюються, тому виникає потреба створювати нові закони й удосконалювати їх. Одним із основних принципів, що відображає ставлення людини в суспільстві, є принцип гуманізму, зазначений у ст. 3 Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1]. До основних прав люди належить право на створення сім'ї та укладення шлюбу. Згідно з ч. 1 ст. 3 Сімейного кодексу України, сім'я є первинним та основним осередком суспільства. Однією з підстав створення сім'ї є шлюб, яким визначається добровільний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану [2]. Однак у наш час гостро постало питання насилля в сім'ї та можливості припинити шлюб із цієї підстави. Так, у ст. 151-2 КК України зазначено: «Примушування особи до вступу в шлюб або до продовження примусово укладеного шлюбу, або до вступу у співжиття без укладання шлюбу, або до продовження такого співжиття, або спонукування з цією метою особи до переміщення на територію іншої держави, ніж та, в якій вона проживає, – караються арештом на строк

до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк. 2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або щодо особи, яка не досягла шлюбного віку згідно із законодавством, або щодо двох чи більше осіб, – караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк» [3].

Основним безпосереднім об'єктом зазначеного злочину є воля, честь і гідність особи, зокрема, у сімейних відносинах. Потерпілою особою може бути як особа, що досягла шлюбного віку, так й особа, що не досягла такого віку незалежно від статі.

З об'єктивної сторони злочин характеризується діями в таких формах: 1) примушування особи до вступу в шлюб; 2) примушування особи до продовження примусово укладеного шлюбу; 3) примушування особи до вступу у співжиття без укладання шлюбу; 4) примушування особи до продовження такого співжиття; 5) спонукання особи до переміщення на територію іншої держави, ніж та, у якій вона проживає, з метою вступу в шлюб чи співжиття без укладання шлюбу або з метою продовження примусово укладеного шлюбу чи зазначеного співжиття.

Під «примушуванням» варто розуміти застосування фізичного насильства або погрози його застосування щодо потерпілої особи чи її близької особи або шантаж – погрозу знищити чи пошкодити майно потерпілого, або викрасти потерпілого чи позбавити його волі, або розголосити відомості про потерпілого, які потерпілий бажає зберегти в таємниці, або іншим чином обмежити права, свободи чи законні інтереси потерпілого (чи його близької особи) [5]. Примушування до шлюбу – під цим терміном потрібно розуміти будь-які активні дії, спрямовані на спонукання жінки чи чоловіка вступити у шлюб за умови, що винна особа знає про небажання іншої людини одружуватись. Йдеться про психологічний тиск чи фізичне насильство. Під «спонуканням» до переміщення на територію іншої держави варто розуміти заманювання особи за кордон за допомогою вигаданої причини (наприклад, відвідування хворого родича) чи в інший спосіб. Криміналізація цієї форми діяння пов'язана з тим, що деяких жертв примусового шлюбу спочатку вивозять до іншої країни (нерідко до країни прабатьків), де їх примушують одружитися з громадянином цієї країни. Окремі форми примушування підлягають додатковій кваліфікації за іншими статтями КК України. Кримінальне правопорушення перших чотирьох формах вважається закінченим з моменту застосування фізичної або психічної сили, а в п'ятій формі – з моменту вчинення дій, які характеризують спонукання (шлюб не обов'язково має бути укладений).

Суб'єкт кримінального правопорушення загальний. Зазвичай ним є особа, яка має сімейну владу над потерпілою особою (батько, дід, мати). А якщо брати цю ситуацію до уваги із суб'єктивної сторони, то може бути вчинений лише умисно, при цьому мотив і мета вчинюваних дій на кваліфікацію не впливають. Кваліфікуючими

ознаками кримінального правопорушення (ч. 2 ст. 151-2) є: – повторність; – попередня змова групи осіб; – учинення щодо особи, яка не досягла шлюбного віку.

Особи, яких раніше шантажем чи іншим способом змусили до шлюбу можуть звернутися до поліції протягом п'яти років з моменту вчинення дій щодо примушування до шлюбу. Оскільки ознак цієї статті в новій редакції не розписано, то кваліфікувати буде досить складно, тому щоб довести дані дії, особа повинна надати відповідні докази, а саме: свідчення самої постраждалої, покази свідків, різноманітні повідомлення, письмові документи, електронне листування, відеоматеріали, висновки судово-медичної, психологічної, психіатричної експертиз.

Підводячи підсумок, варто зауважити, що законодавець намагається забезпечити захист прав та інтересів осіб які перебувають у сімейних відносинах, а саме у шлюбі, адже шлюб згідно СК є підставою для виникнення прав та обов'язків подружжя, проте цілком відсутня достатня обґрунтованість й доцільність криміналізації діяння, передбаченого ст. 151-2 КК України. На сьогодні в чинному сімейному законодавстві залишаються проблемні питання, по-перше, судова способу припинення (розірвання) шлюбу в разі відсутності згоди одного з подружжя або наявності неповнолітніх дітей. При цьому зазначені обставини змушують особу проти її волі тривалий час перебувати у шлюбних відносинах до вступу рішення суду в законну силу, а суди завантажені формальними справами. Викликає подив наявність у сучасному законодавстві положень, що надають суду право на збільшення строку розгляду справи про розлучення шляхом надання місячного терміну на примирення. При цьому альтернатив судовому рішення про розірвання шлюбу немає, тобто суд зобов'язаний і може винести лише одне рішення – розірвати шлюб. Крім цього, на рівні Постанови Пленуму Верховного Суду України існує ще один рудимент, що порушує права позивача, – це вимога особисто бути присутнім сторонам під час судового процесу та неможливість використання права на представництво. Таким чином, примушування до шлюбу порушує право людини вирішувати чи вступати до шлюбу чи ні, з ким вступати і за яких умов, внаслідок чого страждає воля людини, яку винний намагається зламати шляхом застосування фізичного насильства, погрози його застосування чи в інший спосіб.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III-ВР. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21. Ст. 135.
3. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1360 с.